

Kandidatnummer: 524

HVEM VIL DU HA SOM NABO?

EN OPPGAVE OM HVORDAN MILJØTERAPEUTER KAN JOBBE MED
REHABILITERING AV DOMFELTE I ET HØYSIKKERHETSFENGSEL.

Kandidatnummer: 524

Bacheloroppgave i sosialt arbeid

Fakultetet for samfunnsfag

Høgskolen i Oslo og Akershus

INNHALDSFORTEGNELSE

---

1. INNLEDNING	1
1.1 FORFORSTÅELSE OG BAKGRUNN FOR VALG AV TEMA	1
1.2 PÅSTAND	2
1.3 AVGRENSING AV TEMA	2
1.4 BEGREPSAVKLARING	4
1.5 OPPGAVENS VIDERE OPPBYGGING	4
2. METODE, KILDER OG KILDEKRITIKK	5
3. NORSK KRIMINALOMSORG	6
3.1 HØYSIKKERHETSFENGLER	8
3.1.1 SONING OG SONINGSPROGRESJON	8
3.2 INNSATTE OG LEVEKÅR	9
3.2.1 HVORFOR ER DET VIKTIG MED KUNNSKAP OM INNSATTES LEVEKÅR?	10
3.3 DE PÅRØRENDE	12
3.4 INSTITUSJONALISERING, ISOLERING OG ANDRE SKADEVIRKNINGER	13
4. REHABILITERING OG MILJØTERAPI	14
4.1 HVORDAN ARBEIDES DET MED REHABILITERING I FENGLER I DAG?	15
4.1.1 NORMALITETSPRINSIPPET	15
4.1.2 NÆRHETSPRINSIPPET	16
4.1.3 AKTIVITETSPLIKT FOR INNSATTE	17
4.2 HVA ER MILJØTERAPI?	17
4.3 HVA GJØR MILJØTERAPEUTER I FENGSEL?	18
4.4 HVORFOR HA MILJØTERAPEUTER MED SOSIONOMBAKGRUNN I HØYSIKKERHETSFENGSEL?	18
4.4.1 HELHETSPERSPEKTIV OG ENDRINGSPROSESS	19
4.4.2 Å ARBEIDE GJENNOM RELASJONER	21
4.5 UTFORDRINGER FOR EN SOSIONOM I FENGSEL	22
4.6 TILBAKEFALL ETTER ENDT SONING.	23
4.6.1 HVA SKAL TIL FOR Å HOLDE LØSLATTE UTE AV FENGSEL?	24
5. REFLEKSJON OG OPPSUMMERING	25

1. INNLEDNING

I min første praksisperiode som miljøterapeut i et fengsel satt jeg i en stue og pratet med noen innsatte. De fortalte at de gruet seg til å komme ut til et samfunn de trodde kom til å dømme dem for det de har gjort og at de har sonet, selv om man ved løslatelse er ferdig sonet og straffet. De kunne fortelle at soning var det de var gode på, og en av dem hadde sittet halve livet i fengsel på forskjellige type dommer. De var bekymret for seg selv, men også for at samfunnet var for lite opplyst om hva fengsel faktisk er, og hva soning innebærer for de som sitter i fengsel. Og ikke minst gruet de seg til å bli den naboen som ingen vil være nabo med.

Denne samtalen husker jeg veldig godt, og den har vært min motivasjon for å skrive en bacheloroppgave om dette emnet. Jeg er opptatt av at menneskene som har sittet i fengsel er ferdig straffet fra samfunnet sin side når de blir løslatt, og ikke minst at tiden i fengsel ikke skal oppleves mer skadende enn rehabiliterende. Norsk kriminalomsorg er kjent over hele verden for sitt humanistiske syn på domfelte, og sin praksis med å rehabiliterer dem tilbake til samfunnet (Benko 2015). Tanken om hevn er så og si ikke tilstedeværende i de norske domstolene. Det er spesielt i forhold til andre land vi liker å sammenligne oss med, som for eksempel USA. I denne oppgaven er jeg interessert i å finne ut av om norsk kriminalomsorg virkelig er så bra som vi liker å tro, og da spesielt med tanke på rehabiliteringen. Hvordan jobber vi med de som er på innsiden av muren? Har sosionomen noe å bidra med her?

1.1 FORFORSTÅELSE OG BAKGRUNN FOR VALG AV TEMA

Jeg jobber som vikar i et høysikkerhetsfengsel, og har sett noen rutiner jeg mener kan forbedres når det kommer til rehabilitering og arbeid i miljøet med de innsatte. Jeg har også hatt praksis i samme fengsel, da som miljøterapeut, og jeg fikk da se en litt mer privat og sårbar side av de innsatte som gjorde det mulig å jobbe mer rettet mot endring. Dette fikk meg til å tenke på at det er en del forhold som kan forbedres slik at man kan jobbe mer helhetlig med de innsatte frem til løslatelse eller overføring til et fengsel med lavere sikkerhetsnivå. Min forforståelse er at de innsatte må få til en bra soningsprogresjon for å få til en god endringsprosess, og at lite av denne endringsprosessen skjer i høysikkerhetsfengsel.

Kriminalomsorgen er et stort og spennende tema og det kan være vanskelig å begrense seg. Jeg har valgt å spisse inn temaet til å omhandle hvordan sosialarbeideren i kriminalomsorgen

kan jobbe frem mot løslatelse av innsatte på en annen måte enn fengselsbetjentene. Jeg tenker spesielt på miljøterapeuter som er ansatt i ulike fengsler. Jeg tror at det er behov for flere sosialarbeidere i norske fengsler i form av miljøterapeuter som kan bidra til å jobbe mer rettet inn mot rehabilitering og tilbakeføring til samfunnet.

I min oppgave vil jeg forsøke å argumentere for at det trengs flere sosionomer i norske fengsler og i norsk straffegjennomføring, uten at dette skal gå på bekostning av fengselsbetjenter og deres viktige oppgave. Sosionomen må være en ressurs som kommer i tillegg.

Min erfaring fra norsk kriminalomsorg kan være både en fordel og ulempe i arbeidet med denne oppgaven. En fordel med mye kunnskap om temaet og eksempler, er at det er lettere å knytte teori til praksis. Dette kan også være en ulempe med tanke på at jeg ikke ser på temaet med nye øyne og et ferskt blikk, noe som kan gjøre det vanskeligere for meg å se nye og alternative løsninger. Jeg håper likevel at denne oppgaven vil gi meg en ny og dypere innsikt i temaet, og at det jeg undersøker og skriver om kan være av interesse for andre.

1.2 PÅSTAND

Miljøterapeuter med sosionombakgrunn kan bidra til en bedre rehabilitering av innsatte i høysikkerhetsfengsel.

Jeg har valgt å formulere min problemstilling som en påstand, fordi dette er noe jeg i utgangspunktet mener før jeg har satt meg nøyte inn i stoffet. Jeg vil derfor gjennom oppgaven prøve å finne ut om det trengs flere sosionomer i form av miljøterapeuter i høysikkerhetsfengsler og hvorfor, eller hvorfor det eventuelt ikke trengs.

Min oppgave vil derfor handle om sosionomer som jobber som miljøterapeuter i norske høysikkerhetsfengsler, og hvorfor jeg mener det er viktig at de har nettopp sosionombakgrunn. Jeg ønsker å finne ut hvordan en sosionom i fengsel kan arbeide med rehabiliteringen av innsatte på en annen måte enn fengselsbetjenter.

1.3 AVGRENSING AV TEMA

Kriminalomsorgsdirektoratet er en stor statlig organisasjon som drifter fengsler av ulike slag, friomsorgskontor og egen utdanning av fengselsbetjenter. I min oppgave kommer jeg til å

skrive om sosionomer som arbeider som miljøterapeuter i lukkede fengsler i Norge, og utelukker derfor sosionomer som arbeider som sosialkonsulenter eller i andre stillinger. Lukkede fengsler er de fengslene med høyest sikkerhet, og har en mur rundt fengselsområdet og strenge sikkerhetstiltak. Grunnen til at jeg vil skrive om lukkede fengsler er fordi at det er her veien ut til samfunnet blir lengst for de innsatte som skal ut. Overgangen fra fengsel til frihet er lettere jo mindre forskjellen til livet utenfor fengselet er (St.meld. nr. 37 2007-2008, 9). Lukkede fengsler kalles først og fremst fengsler med høyt sikkerhetsnivå, og det er totalt 43 fengsler i Norge (Kriminalomsorgen C, ukjent dato), og over 60% av plasser i norske fengsler er i fengsler med høyt sikkerhetsnivå (Kriminalomsorgen D, ukjent dato). Dette betyr at svært mange straffedømte som soner i fengsler faktisk sitter i fengsel med høyt sikkerhetsnivå. Sosionomers arbeid i fengsel med lavere sikkerhetsnivå, overgangsbolig, soning i institusjon, eller straffegjennomføring som skjer gjennom ulike friomsorgskontor vil derfor ikke bli omtalt i oppgaven.

I tillegg vil jeg begrense min oppgave til kun å handle om straffedømte personer, og ikke personer som sitter i varetekt. Dette fordi at jeg vil fokusere min oppgave på hvordan sosionomer i fengsel kan jobbe med rehabiliteringen til innsatte når de skal tilbake til samfunnet, og jeg vil gjerne ha fokus på straffedømte hvor du vet når de skal løslates tilbake til samfunnet. Med varetektsinnsatte vet man aldri om de skal fortsette å sitte fengslet eller om de slipper ut av fengselet ved neste fengslingshøring. Dette vil gjøre det vanskelig å planlegge og legge til rette for en soningsprogresjon. Det er likevel viktig for meg å understreke at jeg absolutt mener at sosionomer burde jobbe med varetektsinnsatte i norske fengsler, og spesielt i deres første tid i fengselet, som er kjent for å være den mest sårbare tiden for en person som sitter i fengsel (Gustavsen 2013). Denne avgrensingen gjøres derfor av hensyn til plass, og ikke manglende interesse.

Jeg vil i min oppgave ikke ta hensyn til hva de innsatte soner for, eller om de soner en dom eller er på forvaring. Jeg vil fokusere på høysikkerhetsfengsler, enten de huser innsatte på dom eller med forvaring, enten de er kvinner eller menn. Jeg er klar over at det finnes forskjeller i soningens innhold og struktur for menn og kvinner, men velger å ikke omtale dette i denne oppgaven. I tillegg så vet jeg at forvaringsdømte ofte skal ha et mer tverrfaglig team rundt seg, og at det derfor finnes egne forvaringsanstalter i Norge. Det vil ikke bli fokusert på disse forvaringsanstaltene, men jeg tar i oppgaven høyde for at noen med forvaring også soner i vanlige høysikkerhetsfengsler, uten å omtale dette spesifikt.

Det kunne vært interessant og sett på ulike maktperspektiver i denne oppgaven ettersom fengsler er et sted med mye synlig, usynlig, strukturell og fysisk makt, og ikke minst avmakt, og kanskje brukt makt som et analyseperspektiv. Jeg har likevel valgt å ikke gjøre dette, for heller og fokusere på hva slags arbeid miljøterapeuter med sosionomer kan bidra med inn i rehabiliteringen i høysikkerhetsfengsler og få med flere aspekter av dette.

1.4 BEGREPSAVKLARING

Rehabilitering: I denne oppgaven forstår jeg rehabilitering i fengsel som at man under straffegjennomføring skal jobbe for at de innsatte ikke utfører nye kriminelle handlinger etter løslatelse. Det er altså ikke rehabilitering i medisinsk forstand. Det er også et spørsmål om hva de rehabiliteres til, og kriminalomsorgen har blant annet som mål at løslatte skal kunne arbeide og mestre eventuelle rusbruk, og forholde seg til familie og venner.

Fengselsbetjent: En som jobber i fengsel som er utdannet gjennom kriminalomsorgens høyskole og utdanningscenter (heretter KRUS).

Domfelte: Dette begrepet omfatter alle som skal sone en straff, enten det er i fengsel eller annen straffegjennomføring (Vollan 2016).

Innsatte: Er et begrep som brukes om alle som er satt inn i fengsel, enten vedkommende soner straff eller er i varetekt (Vollan 2016).

Miljøterapi: Miljøterapi forstår jeg som arbeid hvor det fokuseres på relasjoner, både å arbeide gjennom relasjoner og med relasjoner i et miljø som er tilrettelagt og organisert (Skårderud og Sommerfeldt 2013, 29-30).

1.5 OPPGAVENS VIDERE OPPBYGGING

Videre vil oppgaven ta for seg hva slags metode som er benyttet, og en gjennomgang av de viktigste kildene og kildekritikk, samt hvordan jeg har kommet frem til de ulike kildene. Deretter kommer et kapittel som omhandler norsk kriminalomsorg, høysikkerhetsfengsler, de innsatte og deres levekår, og de pårørende. Det vil være både drøfting av levekår, og pårørende og nettverk i dette kapittelet. Dette er et kapittel jeg mener er viktig for å skjønne konteksten til oppgaven, og ikke minst hvilke rammer og utfordringer som finnes for en sosionom i dette feltet. Deretter kommer et kapittel om rehabilitering og miljøterapi, hvor jeg

i større grad vil dra sosionomen som miljøterapeut inn i oppgaven, og presentere teori rundt dette. Også i dette kapittelet vil det bli drøftet fortløpende i teksten. Ettersom det drøftes fortløpende i kapitlene, vil oppgaven ikke avsluttes med et eget drøftingskapittel, men heller et kort kapittel med refleksjon og avrunding av oppgaven.

2. METODE, KILDER OG KILDEKRITIKK

Dette er en litterær oppgave. Det betyr at oppgaven vil være basert på andres skriftlige kilder (Dalland 2014, 223), og jeg har ikke gjort egne intervjuer eller undersøkelser. I en litterær oppgave er det kildene du finner og bruker som er viktige, og som utgjør forskjellen fra oppgaver hvor det blir gjort intervjuer og observasjoner (Dalland 2014, 223).

I arbeidet med min oppgave startet jeg med å besøke norsk kriminalomsorg sine hjemmesider, for å finne grunnleggende informasjon og sette meg litt inn i tema. Norsk kriminalomsorg linker på sine nettsider til blant annet stortingsmeldingen de jobber etter, årlig statistikk og årsmeldinger. Det første dokumentet jeg leste for å bruke i oppgaven var St.meld.nr. 37 (2007-2008) *Straff som virker-mindre kriminalitet-tryggere samfunn*. Denne har vært et utgangspunkt når det gjelder oppgavens grunnleggende informasjon om norsk kriminalomsorg. Den har informasjon om verdier man jobber etter, og hva man jobber mot i norsk straffegjennomføring. Jeg reagerer på at den siste stortingsmeldingen som kriminalomsorgen jobber ut i fra er ti år gammel. Samfunnet har forandret seg mye på ti år, og jeg mener at en så stor samfunnsinstitusjon som kriminalomsorg hele tiden burde oppdatere seg i takt med samfunnet. Til tross for dette har jeg valgt å vise til denne stortingsmeldingen i oppgaven, da den viser hvordan humanistiske verdier gjennomsyrrer norsk kriminalomsorg, og hvordan målet om rehabilitering og tilbakeføring til samfunnet får stor oppmerksomhet i straffegjennomføring.

For å finne informasjon og statistikk om innsatte og norsk kriminalomsorg generelt har jeg anvendt Statistisk Sentralbyrå, som jeg vet har mye statistikk på flere samfunnsområder. Her fant jeg artikkelen ”Levekår før og under soning av fengselsstraff – innsatt og utsatt” (Revolv 2016) som omhandler levekårene til innsatte før de ble satt inn i fengsel, som viser hvordan en fengselsbefolkning skiller seg ut i negativ forstand fra resten av befolkningen. Det er viktig å være oppmerksom på at fengselsbefolkningen ikke er helt lik resten av befolkningen når det kommer til alderssammensetning og lignende når man leser denne artikkelen. Artikkelen tok

for seg levekårene på en god og tydelig måte, og viser hva som vil prege de innsatte til tross for hva vi som samfunn forventer av de etter løslatelse. Når det gjelder innsattes levekår finnes det også en rapport fra 2004 som heter ”Levekår blant innsatte” (Friestad og Skog Hansen). Denne rapporten er 13 år gammel, og det er vanskelig å si om levekårene er helt like i dag. Jeg anser at artikkelen har relevant informasjon for oppgaven selv om den er gammel, og den vil derfor bli referert til.

For å finne teori og bøker om miljøterapi brukte jeg høgskolens database Oria, og søkte på stikkord som ”miljøterapi”, ”miljø”, sammen med stikkord som ”kriminalomsorg” og ”fengsel”. Jeg fant da en masteroppgave (Hjelmeland 2007) som omhandlet nettopp miljøterapi i forvaringsanstalter, denne var tilgjengelig på skolens bibliotek. Etersom skolens bibliotek har systematisert bøkene etter tema var det flere på samme hylle som omhandlet både miljøterapi og litteratur om fengsel og kriminalomsorg. Dette ga meg derfor flere bøker om dette som har blitt brukt i oppgaven, som ”Miljøarbeid i fengsel” (Drægebø mfl. 2006) og ”Miljøterapiboken” (Skårderud og Sommerfeldt 2013). .

En av de viktigste kildene i denne oppgaven når det kommer til sosialfaglig litteratur har vært ”Sosialt arbeid, en grunnbok” (Ellingsen mfl. 2015). Dette er en ganske ny og oppdatert bok, som tar for seg det meste som er relevant innenfor sosialt arbeid. Det er flere forfattere som har bidratt til boken, noe som også gir nyanserte syn på problemer som blir beskrevet. Jeg har funnet boken god og oversiktlig, og ikke minst lett å bruke i denne oppgaven. Det meste i boken er skrevet på en generell basis, slik at det er mulig å dra linjer til mer spesifikke tema, som fengsel og miljøterapi i dette tilfellet. En annen viktig kilde for den sosialfaglige teorien har vært Irene Levins bok ”Hva er sosialt arbeid?” (2004), som tar for seg store temaer innenfor sosialt arbeid, og ikke minst historiske aspekter.

3. NORSK KRIMINALOMSORG

For å forstå hvordan rehabilitering i norske fengsler foregår, konteksten rundt og om det i det hele tatt er nødvendig å ha et fokus på rehabilitering, er det viktig med grunnleggende kunnskap. Jeg vil derfor nå redegjøre for norsk kriminalomsorg, høysikkerhetsfengsler og ikke minst de innsatte og deres levekår. I tillegg vil jeg i denne kapittelet drøfte underveis.

Norsk kriminalomsorg er i dag organisert i tre nivåer under Justis- og beredskapsdepartementet. Øverst er kriminalomsorgsdirektoratet (heretter KDI), deretter er

det fem regionskontorer og nederst har vi fengslene og friomsorgskontorene rundt om i landet (Kriminalomsorgen A, ukjent dato). KRUS er underlagt KDI, mens overgangsboliger og narkotikadomstoler ligger under regionene. Det er til enhver tid er det ca. 3900 personer som sitter i fengsel, og hvert år settes ca. 9300 mennesker inn i fengsel (Meld. St. 12 2014-2015, 14; Kriminalomsorgen C, ukjent dato).

Kriminalomsorgen har som hovedoppgave å fullbyrde strafferettslige reaksjoner som en domstol eller en påtalemyndighet har besluttet. Dette kan være fengsel, samfunnsstraff eller andre straffegjennomføringsformer (Kriminalomsorgen B, ukjent dato). Det er stortingsmelding nr. 37 (2007-2008) *Straff som virker-mindre kriminalitet-tryggere samfunn*, som er grunnlaget for hvordan kriminalomsorgen driver sitt arbeid med straffegjennomføring. I denne stortingsmeldingen er det et uttalt mål at domfelte som løslates fra fengsel skal leve et kriminalitetsfritt liv (Kriminalomsorgen B, ukjent dato).

I dokumentaren ”Fra Halden til Attica” får norsk kriminalomsorg internasjonal anerkjennelse for å drive straffegjennomføring med et humanistisk syn (*Fra Halden til Attica*, 2017). Dette humanistiske menneskesynet viser til at mennesker er likeverdige, skapende og har egenverdi. Mennesker er unike og ukrenkelige, og innsatte skal være aktør i sitt eget liv, både under og etter straffegjennomføringen (Meld. St. 12 2014-2015, 32).

I st.meld.nr.37 (2007-2008, 7) står det blant annet hvordan norsk kriminalomsorg er bygget på fem pilarer: lovgivers formål med straffen, et humanistisk menneskesyn, prinsippet om rettssikkerhet og likebehandling, prinsippet om at domfelte har gjort opp for seg når straffen er sonet, og normalitetsprinsippet. Normalitetsprinsippet betyr at man jobber for at hverdagen i en straffegjennomføring skal være tilnærmet så normal en klarer å få det. I tillegg er et av hovedbudskapene i stortingsmeldingen at straffen bør føre til en minskning av kriminaliteten i samfunnet, og hindre tilbakefall til kriminelle liv. Disse fem pilarene er et utgangspunkt som kriminalomsorgen skal jobbe etter.

I Norge er all type straffegjennomføring lovregulert i Lov av 18.mai 2001 nr. 21 lov om gjennomføring av straff (straffegjennomføringsloven). Straffegjennomføringsloven § 2 tar for seg formålet med straffen, og sier noe om hvordan straffen skal motvirke nye straffbare handlinger. Straffegjennomføringsloven § 3 tar for seg innholdet i straffen, og sier at innholdet i straffen skal bygge på de tiltak kriminalomsorgen har til rådighet for å fremme domfeltes tilpasning til samfunnet. Det er altså nedfelt i norsk lov at kriminalomsorgen skal

jobbe for tilpasning tilbake til samfunnet og at man skal jobbe for at domfelte ikke skal gjøre nye kriminelle handlinger.

3.1 HØYSIKKERHETSFENGLER

Det er en del faktorer som skiller et høysikkerhetsfengsel fra et fengsel med lavere sikkerhetsnivå, eller en overgangsbolig. Det mest karakteristiske er kanskje en høy mur og flere gjerder, samt ulike sikkerhetstiltak ved besøk og inngang til fengselet. I tillegg vil et høysikkerhetsfengsel ha ulike kontrolltiltak som at alle dører i hovedsak er låste, og innsattes post både inn og ut av fengselet vil bli sjekket. Det er jevnlige visitasjoner av innsatte, innsattes rom og fellesarealer. Innsatte har begrenset med ringetid ut til familie og venner, og det er begrenset med besøk. Av erfaring vet jeg også at både telefonsamtaler og besøk kan bli underlagt kontroll.

Noe av det som kjennetegner å sone i et høysikkerhetsfengsel er at du i liten grad kan styre hverdagen din selv. Det er rutiner for når du skal bli låst inn og ut av cellen, når du skal på ulike aktiviteter i løpet av dagtid, når du får middag og når du kan bedrive ulike fritidsaktiviteter. Dette betyr at selv om man i norsk kriminalomsorg jobber etter normalitetsprinsippet (Vollan 2016,) vil en fengselshverdag i et høysikkerhetsfengsel sjelden likne et normalt liv på utsiden.

3.1.1 SONING OG SONINGSPROGRESJON

Soningsprogresjon er et begrep som innebærer at soningen skal ha fremdrift med tanke på at man gradvis får mildere soningsvilkår. En god soningsprogresjon for en innsatte betyr gradvis mer frihet jo nærmere løslatelestidspunkt vedkommende kommer. Det er også et mål at innsatte ikke skal sone lengre enn nødvendig i et høysikkerhetsfengsel (meld. St. 12 2014-2015, 33). I et godt soningsprogresjonsløp vil en innsatt kunne starte i et høysikkerhetsfengsel, for deretter å bli overført til et fengsel med lavere sikkerhet og bli gradvis mer introdusert og gjenintegrert til samfunnet utenfor med flere permisjoner, og til slutt kanskje en jobb eller studieplass på utsiden av fengselet. Deretter vil muligens en overgangsbolig være det neste naturlige steget i soningen. Hensikten med en god soningsprogresjon er at den innsatte lettere skal kunne tilpasse seg livet på utsiden (meld. St.

12 2014-2015, 33). God soningsprogresjon og en god rehabilitering i fengselet er to prinsipper som begge har som mål at overgangen fra fengsel til samfunnet skal være myk og bidra til et nytt liv ved løslatelse. En bedre progresjon for den innsatte er også en bedre rehabilitering for den innsatte (Innst. S. Nr. 169. 2008-2009, 3).

3.2 INNSATTE OG LEVEKÅR

For å forstå hva man i norsk kriminalomsorg prøver å rehabilitere innsatte til, er det viktig å vite hva man også rehabiliterer ”fra”. Å vite hva slags levekår mennesker med kriminelle handlingsmønstre har kan være viktig for å forebygge kriminalitet, og det er også viktig for å kunne rehabilitere og reintegrere innsatte tilbake til samfunnet (Friestad og Skog Hansen 2004, 8).

Allerede før de innsatte blir satt inn i fengsel, har de som oftest dårligere levekår enn resten av befolkningen (Revold 2016, 3). De har generelt lavere utdanningsnivå, en betraktelig lavere andel er i jobb, de har dårligere helse og flere har ustabil bosituasjon. Før de blir satt i fengsel er det altså svært få som ikke har et sentralt levekårsproblem. Dette kan igjen få konsekvenser når de blir løslatt fra fengsel, og vi som samfunn forventer at de skal være rehabilitert og klare seg på egenhånd. Av de som ble satt inn i fengsel hadde bare 36% jobb da de ble satt inn, i motsetningen til resten av befolkningen hvor 82% var i arbeid (Revold 2016, 3). En stor andel av de innsatte hadde lav utdanning, 31 % av innsatte hadde fullført kun ungdomsskole som høyeste utdanningsnivå. 33% av de innsatte hadde ikke fast bopel før de ble satt inn, de kunne leve på sofaen hos venner eller familie, bo på hospits eller lignende periodiske bosteder, og 4 % hadde ikke noe sted å bo, de levde på gata (Revold 2016, 4). Samtidig viser forskning at rundt en tredjedel mister boligen sin under soning (meld. St. 12 2014-2015, 39). I tillegg hadde en stor andel av de innsatte økonomiske problemer, og en del forbruksgjeld. De hadde også såkalt ”svart gjeld” og illegal gjeld, altså at de står i gjeld til privatpersoner (Revold 2016, 4). Denne gjelden kan gjøre det vanskelig for innsatte når de kommer ut igjen til samfunnet, både økonomisk og sikkerhetsmessig.

Sammenlignet med den øvrige befolkningen hadde de fengslede dårligere helse. Selv om den yngre delen av fengselsbefolkningen hadde relativt god helse i forhold til den eldre delen av fengselsbefolkningen, hadde de dårligere helse enn den yngre befolkningen på utsiden. Innsatte hadde også flere symptomer på fysiske og psykiske lidelser (Revold 2016, 4). Også

en FAFO-rapporten fra 2004 "Levekår blant innsatte" underbygger disse tallene om innsattes levekår (Friestad og Skog Hansen 2004, 6-7). De innsatte som en generalisert gruppe er også sterkere preget av alkoholmisbruk og narkotikamisbruk (Friestad og Skog Hansen 2004, 58).

Et fengsel setter andre rammer rundt deg og hvordan du kan ta vare på egen helse, og ikke minst er det fysisk og psykisk utmattende å sitte fengslet. Dette er absolutt en viktig variabel når man skal sammenligne fengselsbefolkningen med den øvrige befolkningen. Det er også viktig å huske at noen får bedre helse, både psykisk og fysisk, av å sitte i fengsel. Fengsel er for noen et pusterom fra hverdagen. Her er det mye struktur, det er serverte middager, en seng å sove i og en aktivitet å fylle dagen med hvis du får studere eller blir arbeidsplassert (Friestad og Skog Hansen 2004, 53). Fengselsbefolkningen har dårligere levekår før de blir satt inn enn den øvrige delen av befolkningen, og det er enighet om at dårlige levekår er en sentral medvirkende faktor til hvorfor mennesker gjør kriminelle handlinger (Friestad og Skog Hansen 2004, 8).

Per 31. August 2014 var de innsatte i gjennomsnitt 36 år. 33% var under 30 år, 31% var mellom 30 og 39 år, mens 36% var 40 år eller mer (meld. St. 12 2014-2015, 36). Dette betyr at veldig mange av de innsatte er unge, og har store deler av livet igjen den dagen de løslates, selv om de skulle vært dømt til lange dommer. Dette gjør det ekstra viktig med rehabilitering tilbake til samfunnet, både for å bedre livene og levekårene til de innsatte men også fra et samfunnsøkonomisk perspektiv.

3.2.1 HVORFOR ER DET VIKTIG MED KUNNSKAP OM INNSATTES LEVEKÅR?

Nivået på utdanningen i samfunnet blir høyere og høyere. Flere jobber krever høyere utdanning mens enkelte jobber som ikke før krevde utdanning blir automatisert og forsvinner fra arbeidsmarkedet. Dette kan bidra til ytterligere å svekke innsattes jobbmuligheter og posisjon i arbeidsmarkedet når de skal ut i samfunnet igjen, da de generelt har lavere utdanning enn resten av befolkningen (Friestad og Skog Hansen 2004, 32). I tillegg til dette har de fleste av dem lav eller ingen tilknytning til arbeidsmarkedet. Man har altså med en gruppe å gjøre som allerede før innsettelse i fengsel er marginaliserte på arbeidsmarkedet (Friestad og Skog Hansen 2004, 32), og det er viktig å ha dette i mente når man jobber mot løslatelse av innsatte.

Mange av de innsatte har også kriminalitet som en inntektskilde, enten ved siden av vanlig arbeid eller sosialhjelp, eller som hovedinntektskilde (Friestad og Skog Hansen 2004, 38). Hele 30 % av de spurte i undersøkelsen til FAFO hadde hatt kriminalitet som en av to hovedinntektskilder, hvor inntektsgivende arbeid bare utgjorde 39 % (Friestad og Skog Hansen 2004, 38). Kriminalitet har altså vært viktig for økonomien til veldig mange før innsettelse i fengsel.

I Norge finnes det sosial ulikhet og levekårsforskjeller, og dette skillet går kanskje spesielt mellom de som er selvforsørgende og de som mottar ulike velferdsytelser (Berg mfl. 2015, 24). Dette betyr at det er en del mennesker som opplever undertrykkelse og marginalisering, og som sosialarbeidere er dette noe man må jobbe for å motvirke. Derfor er det spesielt viktig å vite noe om innsattes levekår før innsettelse i fengsel, nettopp for å motvirke at de får nye levekårsproblemer ved løslatelse, eller at de blir løslatt med de samme levekårsproblemene som var der ved innsettelse.

En vesentlig forskjell når det kommer til levekår for innsatte kan være at de ved løslatelse har en bolig, og ikke blir sluppet rett ut på gaten. Det er urovekkende mange av de innsatte som ikke har fast bolig ved innsettelse i fengsel, og enda flere som ikke har bolig ved løslatelse. Å løslate mennesker til et liv på gata uten bolig er verken bra for de løslatte eller samfunnet rundt, og er overhodet ikke bra med tanke på rehabilitering og tilbakeføring til samfunnet, spesielt ikke med tanke på tilbakefall til kriminalitet. Det er viktig å vite dette når man jobber med innsatte, nettopp for å være oppmerksom på hva du som ansatt kan forebygge. Steg én for å få noen til å bli en god nabo er først å fremst å gi dem et sted å være nabo.

Dette betyr at man tidlig i prosessen med løslatelse må opprette et samarbeid med NAV og kommunen hvor den innsatte ønsker å bosette seg og skaffe seg bolig, med mindre den innsatte har en bolig fra før eller har skaffet dette på egenhånd. Dette er en prosess hvor miljøterapeuter kunne bidratt, både med kontakt med ulike kontorer for å skaffe bolig og generell bo-trening inne i fengslene. Miljøterapeuter med sosionombakgrunn vil ha gode kunnskaper om de ulike lovene som NAV og kommunene jobber etter når det gjelder utsatte mennesker i samfunnet, og kanskje vil noen også ha erfaring med denne typen arbeid fra praksis gjennom studieperioden. I tillegg vil en miljøterapeut med sosionombakgrunn ha et unikt helhetssyn og interaksjonelt perspektiv på den innsatte som kan være verdifullt i denne

typen arbeid. Kanskje kan en miljøterapeut hjelpe til med å dra med familie og pårørende inn i denne prosessen, og utnytte dem som de viktige ressursene de kan være.

3.3 DE PÅRØRENDE

En miljøterapeut med sosionombakgrunn vil kunne tilby den innsatte et interaksjonelt perspektiv på grunn av sin utdanning og fokus. Dette betyr at man ser den innsatte i interaksjon med flere viktige sosiale systemer rundt seg, som for eksempel familie (Shulman 2003, 23). Det er derfor viktig å få et innblikk i hvem de pårørende til de innsatte er, fordi de pårørende er både en ressurs og noe som påvirker de innsatte inne i fengselet. I tillegg kan de pårørende være et viktig nettverk på veien ut av fengsel og forhåpentligvis til et mindre kriminelt liv, og en sosionom i miljøterapeutrollen vil kunne bruke sin relasjonskompetanse til å arbeide med relasjonene mellom den innsatte og de pårørende. Man må også ha i mente at ikke alle pårørende er en ressurs man burde opprettholde kontakt med, og mange vil derfor også kunne trenge hjelp og støtte med å bryte relasjoner og lage nye relasjoner, hvis de ønsker.

De innsattes barn og pårørende er ofte uskyldige offer for den kriminalitet som har ført til innsettelse i fengsel. De pårørende er en viktig gruppe for de innsatte når det gjelder hvordan de klarer seg når de kommer ut. Ifølge Friestad og Skog Hansen viser forskning at de innsatte som klarer å opprettholde, eller opprette, sterke bånd til pårørende under fengslingen vil klare seg bedre når de blir løslatt (2004, 68). Ivaretagelse og styrking av de innsattes sosiale nettverk er av viktig karakter både for å forbedre livsforholdene under soning, men også for å legge til rette for et bedre liv etter soning (Friestad og Skog Hansen 2004, 72).

De innsattes pårørende, særlig ektefeller og barn, kan bli svært preget av å ha et familiemedlem i fengsel. Fengslene har ansvar for å tilrettelegge spesielt for barn, og mange fengsler har ansatt barneansvarlige som skal ha ansvar for dette. Å tilrettelegge for at innsatte kan fortsette å være omsorgspersoner og ivareta sin rolle som omsorgsperson kan gjøre det lettere for innsatte å finne en vei til et kriminalitetsfritt liv (meld. St. 12 2014-2015, 35). I tillegg vil en nær kontakt med pårørende kanskje gjøre overgangen tilbake til samfunnet og rehabiliteringen lettere og bedre for den innsatte. Innstilling. S. Nr. 169. (2008-2009, 4) sier derfor at kriminalomsorgen i større grad må involvere pårørende som ressurser for de innsatte og rehabiliteringen deres. Å tilpasse hverdagen i et fengsel for en innsatt og vedkommendes barn vil kunne forebygge problemer som følger av å ha en omsorgsperson i fengsel (meld. St.

12 2014-2015, 35), og er derfor samfunnsnyttig på flere områder. For innsatte som soner i høysikkerhetsfengsler er kontaktmulighetene med pårørende minimale, da både besøk og telefonering er regulert til tid og sted (St.meld. nr. 37 2007-2008, 166), og det vil da være spesielt viktig å ha et ekstra fokus på de pårørende i arbeid med de innsatte.

Samtidig som mange pårørende kan være en utmerket ressurs i arbeidet med å få innsatte til å leve et kriminalitetsfritt og forhåpentligvis et rusfritt liv ved løslatelse, må man ikke glemme at nettverket og pårørende også kan være en medvirkende årsak til at mange innsatte faktisk er innsatte. Dette kan være miljøer som også har en kriminell livsstil eller miljøer som er sterkt preget av rus. For innsatte som har motivasjonen til å endre seg, kan dette nettverket være en ødeleggende faktor eller byrde, fremfor å være en ressurs. I slike tilfeller kan miljøterapeuter jobbe mot en endring av nettverk sammen med den innsatte. Dette er arbeid som vil involvere og bryte med gammelt nettverk, og kanskje det som oppleves som trygt for deg, for deretter å begynne på bar bakke når det gjelder relasjoner og nettverk. Dette kan være en sorgfull prosess for den innsatte, og det er viktig at man da har en plan for hvordan man kan bygge opp nye relasjoner mens du fortsatt sitter i en såpass lukket institusjon. Her kan både miljøterapeuter og fengselsbetjenter bidra med informasjon om ulike tilbud som finnes under og etter soning, dette kan være organisasjoner som WAYBACK eller Røde Kors-Nettverk etter soning, og ulike visitortjenester.

3.4 INSTITUSJONALISERING, ISOLERING OG ANDRE SKADEVIRKNINGER

Det er dokumentert skadevirkninger av å sitte i fengsel, som blant annet passivisering og institusjonalisering. Dette kan medføre problemer med å vende tilbake til et normalt samfunn og kanskje øker faren for tilbakefall til ny kriminalitet. De prinsippene som kriminalomsorgen jobber etter skal derfor bidra til å redusere skadevirkninger og lette rehabilitering og tilbakeføring til samfunnet (meld. St. 12 2014-2015, 32).

Skadevirkninger av å sitte i fengsel kan være at man mister kontakt med familier og venner, man kan miste jobb og plass ved utdanninger. I tillegg kan fengselsopphold føre til økt kontakt med kriminelle miljøer og narkotika, og man risikerer å bli utsatt for vold, få selvmordstanker og psykiske lidelser, samt at man kan kjenne på ensomhet. En kan også bli sosialt stigmatisert av å sitte i fengsel (St.meld. nr. 37 2007-2008, 80). Et fengselsopphold kan bidra til en del skadevirkninger i tillegg til å bli frihetsberøvet, og det er viktig at man jobber

mot disse skadevirkningene i fengsel, og legger vekt på rehabiliteringsarbeidet og normalitetsprinsippet. Man kan også se skadevirkningene i sammenheng med det man vet om innsattes levekår før de blir satt inn i fengsel. Ettersom innsattes levekår før innsettelse kan være dårlige, er det vesentlig at man er bevisst på dette slik at et fengselsopphold med eventuelle skadevirkninger ikke forsterker de dårlige levekårene.

4. REHABILITERING OG MILJØTERAPI

I dette kapittelet vil jeg ta for meg teori om rehabilitering og miljøterapi for å prøve å finne ut av hva som blir gjort i dag, og ikke minst for å finne ut av hva sosionomen kan ta med seg inn i rollen som miljøterapeut når det gjelder arbeidet med rehabilitering.

Tanken om rehabilitering, rehabiliteringsideologien går langt tilbake i tid, kanskje så langt tilbake som til 1800-tallet. Det er derfor en stor og viktig del av norsk kriminalomsorg, hva norsk kriminalomsorg står for og hva det jobbes mot. Den norske regjeringen har som mål at en straff skal gjennomføres slik at færre lovbrøyttere begår nye kriminelle handlinger etter soning (Innst. S. Nr. 169. 2008-2009, 1). Dette i sin tur betyr at norske fengsler må være fylt med virksomhet som kan hjelpe og forberede de innsatte til et liv på utsiden av murene. Ofte vil hverdagen for innsatte i norske fengsler ha fullt opp med aktivitet på dagtid, enten skolegang og studier, eller arbeid som er rettet mot forskjellige mål, blant annet trevaredrift, mekaniske tjenester eller småindustri. Noen innsatte fungerer også som ganggutter på sin avdeling, eller jobber på fengselets kjøkken, eller er med på praktisk vedlikehold av fengselet. Alle disse nevnte aktivitetene er viktige virkemidler i rehabiliteringen av innsatte (Innst. S. Nr. 169. 2008-2009, 2). Dette skal forberede innsatte på hvordan arbeidshverdagen er, og ikke minst lære dem opp i noe de kan bruke som en ressurs etter endt soning.

I følge St. Meld. Nr. 37 (2007-2008, 9) er målet for kriminalomsorgens faglige virksomhet at en straffedømt som når dommen er sonet, er stoffri eller har kontroll over sitt stoffbruk, har et passende sted å bo, kan lese, skrive og regne, har en sjanse på arbeidsmarkedet, kan forholde seg til familie, venner og samfunnet for øvrig, evner å søke hjelp for problemer som måtte oppstå etter løslatelsen og kan leve uavhengig. Kriminalomsorgens hovedoppgave er

samfunnsbeskyttelse, og rehabilitering tilbake til samfunnet er en del av å beskytte samfunnet mot fremtidige kriminelle handlinger (meld. St. 12 2014-2015, 8). Regjeringen mener et godt utgangspunkt ved løslatelsen øker sannsynligheten for at innsatte skal lykkes med å leve et liv uten kriminalitet. Det er ganske mye man skal rehabilitere dem til, og kanskje viktigst av alt er at de ikke skal returnere til kriminelle livsmønstre eller ty til kriminelle handlinger.

Man kan stille spørsmåltegn ved bruken av begrepet rehabilitering i fengselssammenheng. Målet er jo at løslatte fra fengsel ikke skal begå nye kriminelle handlinger, samt at de skal mestre eventuelle rusproblemer og ha et sted å bo med mer. For mange av de innsatte innebærer dette et helt nytt sett med handlinger og et helt nytt levestil, er det da snakk om rehabilitering eller habilitering? I denne oppgaven har jeg forholdt meg til begrepsbruken som blir brukt av kriminalomsorgen selv og i stortingsmeldinger, men det er likevel verdt å stille spørsmåltegn ved denne begrepsbruken. Å rehabilitere forstås man gjerne som å hjelpe folk tilbake til en tilstand, eller hjelpe folk å trene opp evner de tidligere har hatt. Å habilitering er å lære opp nye evner. Når det gjelder innsatte vet vi at mange har levekårsproblemer før innsettelse og dette er noe man vil unngå ved løslatelse, er det da snakk om rehabilitering eller habilitering av innsatte? Jeg kommer videre i oppgaven til å fortsette å bruke begrepet rehabilitering, som kriminalomsorgen selv gjør, selv om jeg mener at man i like stor grad snakker om habilitering i mange tilfeller.

4.1 HVORDAN ARBEIDES DET MED REHABILITERING I FENGSLER I DAG?

I norske fengsler i dag arbeider man etter en del prinsipper, verdier og ikke minst lovfestede regler når man arbeider mot målet å ha rehabilitert de innsatte. Disse verdiene og prinsippene står blant annet i St.meld.nr.37 (2007-2008) *Straff som virker-mindre kriminalitet-tryggere samfunn*. Jeg vil nå redegjøre for noen av disse prinsippene, og hvorfor det er relevant med tanke på rehabilitering.

4.1.1 NORMALITETSPRINSIPPET

Normalitetsprinsippet er et prinsipp som henger tett sammen med rehabilitering når det kommer til straffegjennomføring, og normalitetsprinsippet er helt grunnleggende i den virksomheten som kriminalomsorgen bedriver (Vollan 2016). Normalitetsprinsippet betyr at man gjennom hele straffegjennomføringen ikke skal gjøre straffen mer tyngende enn

nødvendig, og man skal jobbe for at hverdagen skal være så normal som en klarer å få det. Det er frihetsberøvelsen som er straffen, ikke det å kunne opprettholde kontakt med familie, venner og samfunnet på utsiden, samt være i aktivitet av ulike slag. Domfelte skal heller ikke underlegges tiltak som kan føles som en tilleggstraff (meld. St. 12 2014-2015, 32).

Normalitetsprinsippet er derfor et mål i seg selv, men også et middel for å nå andre mål i arbeidet med innsatte, som blant annet rehabiliteringen (Vollan 2016).

Det er viktig å huske at domfelte gjennomfører en straff, og når man gjennomfører en straff skal samfunnet beskyttes mot deg. Dette betyr at den samfunnsmessige beskyttelsen som ligger i nettopp et høysikkerhetsfengsel kan gjøre det vanskelig å normalisere hverdagen til innsatte på grunn av alle sikkerhets- og kontrolltiltakene. En så normalisert hverdag som mulig for de innsatte kan være et tiltak for å gjøre tilpasningen tilbake til samfunnet lettere (Vollan 2016). Høysikkerhetsfengsel bør med tanke på normalitetsprinsippet legge opp til at de innsatte i stor grad planlegger hverdagen på lik måte som man gjør på utsiden. Dette betyr at de innsatte selv burde planlegge sin egen økonomi, handle inn og lage sin egen mat, vaske sine egne klær og celler, og søke jobber og skoleplasser innad i fengselet. Dette er også tiltak som kan bidra til en følelse av mestring blant innsatte, og som en miljøterapeut kunne hjulpet de innsatte med.

4.1.2 NÆRHETSPRINSIPPET

Nærhetsprinsipp er et prinsipp man jobber etter i kriminalomsorgen som innebærer at den innsatte skal, så langt det er mulig, sone i et fengsel i nærheten av hjemstedet sitt.

Nærhetsprinsippet er lovfestet i straffegjennomføringsloven § 11 1. Ledd, og spesifiserer at dette gjelder så langt det praktisk lar seg gjøre og er formålstjenlig. Nærhetsprinsippet kan fungere som et virkemiddel for å begrense sosial isolasjon, og legge til rette for kontakt med pårørende, familie og venner på utsiden (Meld. St. 12 2014-2015, 33). I tillegg vil dette kunne bidra til større kontakt med nærmiljøet hvor innsatte er fra, også med tanke på jobb og det å være oppdatert på samfunnet som en skal tilbake til. Det finnes likevel en del hensyn som kan gjøre det vanskelig å følge nærhetsprinsippet. Dette kan være hensyn som at innsatte selv ikke vil tilbake til hjemkommunen eller lokalsamfunnet de kommer fra, eller at innsatte har behov for mer spesialiserte tjenester under soningen som ikke finnes i nærheten av hjem og familie (Meld. St. 12 2014-2015, 33).

Nærhetsprinsippet kan være av stor betydning for å opprettholde eller bedre relasjonen til de pårørende på utsiden, og også samfunnet de skal ut til. Ved at en innsatt får sitte i et fengsel i nærheten av sine pårørende vil de kunne komme oftere på besøk, noe som også vil kunne minske faren for at den innsatte føler seg isolert. En miljøterapeut vil også kunne benytte seg av nærhetsprinsippet i relasjonsarbeidet med en innsatt, for å motivere til besøk og lignende.

4.1.3 AKTIVITETSPLIKT FOR INNSATTE

Aktivitetsplikt for domfelte er nedfelt i straffegjennomføringsloven § 3 tredje ledd.

Aktivitetsplikten går ut på at de innsatte i høysikkerhetsfengsel så langt det er mulig skal være i aktivitet på dagtid. Dette kan være arbeid av noe slag, utdanning eller programvirksomhet. Aktivitetsplikten til domfelte har flere formål. Noen av disse formålene er å opprettholde ro og sikkerhet, gi den innsatte økt kompetanse og mestring, gi den innsatte en normalisert hverdag i form av rutiner og en følelse av å bidra til samfunnet (Vollan 2016). I tillegg skal de innsatte gis tilbud om fritidsaktiviteter. En meningsfylt fritid for innsatte kan sees på som en form for samfunnsvern for å unngå tilbakefall til kriminalitet (Vollan 2016).

Aktivitetsplikten kan sees på fra flere perspektiver. Et perspektiv er at man nettopp lærer de ferdigheter man kan få bruk for ved løslatelse, og ferdigheter som kan hjelpe en inn i lovlydige jobber. Et annet perspektiv er at den innsatte kanskje opplever mestring ved å lære nye ting, og kanskje føler seg nyttig i en situasjon som kanskje ikke åpner for så mange opplevelser. Men man må også kunne stille seg spørsmålet om dette er å tvinge dem til en rehabilitering de ikke har bedt om. Hvis dette oppleves som tvang fra de innsattes side, så kan man spørre seg om dette tiltaket i det hele tatt vil motivere til endring når den føles påtvunget.

4.2 HVA ER MILJØTERAPI?

I denne oppgaven vil jeg prøve å finne ut av om miljøterapeuter med sosionombakgrunn kan bidra til en bedre rehabilitering i norske fengsler. Jeg vil derfor nå ta for meg begrepet miljøterapi, og videre hva en miljøterapeut i fengsel gjør og hvorfor nettopp sosionombakgrunnen er viktig for dette arbeidet.

Ordet miljøterapi er satt sammen av de to ordenene miljø og terapi. Miljødelen av ordet handler om å tilrettelegge og organisering av hverdagen, og terapidelen av ordet er det som omhandler utvikling og endring (Hjelmeland 2007, 24). Ifølge Skårderud og Sommerfeldt

(2013, 29) er miljøterapi relasjonsbehandling, at man bruker relasjon for å hele relasjonsskader. Man vil skape rammer og muligheter for at den enkelte i sin situasjon kan arbeide med sin forandring. I tillegg er noe av det som kjennetegner miljøterapi refleksjoner om praksis og å bidra til refleksjoner hos pasienten eller beboeren (Skårderud og Sommerfeldt 2013, 31-32), i dette tilfellet innsatte.

4.3 HVA GJØR MILJØTERAPEUTER I FENGSEL?

I sin masteroppgave beskriver Inger Hjelmeland litt av hva miljøterapi er i forvaringsanstalter (2007). En forvaringsanstalt er et fengsel som spesialiserer seg på innsatte med forvaringsdommer og deres rehabilitering, og har derfor et annet krav til tverrfaglighet og kompetanse blant de ansatte. Jeg anser likevel at det hun skriver i sin masteroppgave kan generaliseres til andre fengselsenheter, deriblant høysikkerhetsfengsler som ikke har samme fokus på forvaring. I sin masteroppgave har hun ikke direkte tatt for seg hva miljøterapeutene gjør i anstaltene, men dette blir beskrevet i korte trekk enkelte steder. Hun beskriver blant annet kartlegging og observasjon som en viktig del av arbeidet, og at dette igjen skal skrives ned og dokumenteres med tanke på fokuset forvaringsanstalter har på løslatelsesprosessen. Hun beskriver blant annet at det i domstolene må legges frem miljørapporter om den innsatte i forbindelse med saker hvor det avgjøres om den innsatte skal løslates eller forvares videre. I tillegg vet jeg av erfaring at miljøterapeuter i fengsel også jobber med sosialt gruppearbeid, tilrettelegging for fysisk aktivitet og sosialt samvær, og strukturert arbeid for å få de innsatte til å reflektere over handlinger og handlingsmønster for å sette i gang endringsprosesser.

4.4 HVORFOR HA MILJØTERAPEUTER MED SOSIONOMBAKGRUNN I HØYSIKKERHETSFENGSEL?

Sosialt arbeid er en kreativ blanding av kunnskap, verdier og ferdigheter (Johnson og Yanca 2010, 17). Tilsammen vil disse kunnskapene, verdiene og ferdighetene utgjøre en kompetanse som er enestående i arbeid med klienter eller brukere, i dette tilfelle innsatte.

I følge Hjelmeland (2007, 24) har miljøterapeuter en kjernekompetanse når det gjelder endringsprosess, og de kan derfor bidra hos de innsatte med en større kompetanse når det gjelder endringsstrategier og å arbeide målrettet gjennom relasjoner. En miljøterapeut vil også ifølge Hjelmeland (2007, 24) kunne bruke ulike metoder, teknikker og tilnærminger, og disse

vil være basert på ideologiske og faglige tradisjoner. Dette kan være med på å sette i gang en endringsprosess for den innsatte, og gi den innsatte verktøy for å fortsette endringsprosessen sin ved løslatelse.

Som miljøterapeut må man jobbe for å skape en situasjon der den innsatte selv får et ønske om å endre seg (Hjelmeland 2007, 24), og det handler således mye om motivasjonsarbeid og å legge til rette for at miljøet bidrar til denne motivasjonen.

En sosionom vil under utdanningen sin utvikle en faglig kompetanse som kan være en fordel å få inn i kriminalomsorgen. Denne kompetansen innebærer blant annet et stort fokus på helhetsperspektivet og personen i situasjonen, endringsprosesser, resiliens, sosialt gruppearbeid, fokus og ulike perspektiver på makt og avmakt, motivasjonsarbeid og ikke minst grunnleggende kunnskap om psykisk helse, tilknytning og ikke minst relasjonsarbeid. Alt dette er kunnskap, verdier og ferdigheter en sosionom besitter som kan være avgjørende i arbeid med innsatte.

Spesielt vil kanskje fokuset på å se personen i situasjon være noe av det som gjør at en sosionom virkelig har noe å gjøre som miljøterapeut i et fengsel. Det handler om å se personen i konteksten personen er i, altså er personen noe mer enn bare en innsatt.

Vedkommende er kanskje en sønn, en bror, en familiefar og bedriftseier. Vedkommende er kanskje bostedsløs, rusavhengig og tidligere straffedømt. Alt dette er ting som vil påvirke en innsatt, og som en sosionom kan bruke og se i arbeidet med en innsatt.

Man kunne diskutert om dette er arbeid fengselsbetjenter kan gjøre, men min erfaring tilsier at fengslene i dag allerede er underbemannet når det kommer til betjenter, og at disse betjentene har mange nok arbeidsoppgaver og delte roller fra før. I norske fengsler i dag jobber det sosialkonsulenter, og de største fengslene har også tilbakeføringskoordinatorer som gjør jobben angående bolig og lignende. Da er det viktig å huske at disse ikke er like tett på de innsatte i dagliglivet i fengselet som en eventuell miljøterapeut, og dermed ikke kjenner de innsatte like godt. I tillegg skal de hjelpe alle de innsatte med det samme, og jeg mener derfor at miljøterapeuter som kjenner de innsatte bedre kan hjelpe til med å forenkle sosialkonsulentenes jobb, og bidra til et større fokus på endring i fengselshverdagen.

4.4.1 HELHETSPERSPEKTIV OG ENDRINGSPROSESS

Som sosialarbeider må man hele tiden forsøke å se personen i et helhetsperspektiv. Dette er også nedfelt i det yrkesetiske grunnlagsdokumentet for barnevernpedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsarbeidere (Fellesorganisasjonen 2015). I tillegg sier dette yrkesetiske grunnlagsdokumentet at man også skal bidra til at klienten får helhetlige hjelpetilbud. Det vil være vanskelig å få en fullstendig oversikt over alle forhold som påvirker en person, men poenget med å forsøke er at man da kan forstå den enkeltes situasjon i en større kontekst og sammenheng (Berg mfl. 2015, 26). Helhetssynet handler likevel ikke bare om å prøve å se klienten i et større perspektiv, men også utøvelsen av sosialt arbeid (Berg mfl. 2015, 26). I et fengsel kan dette bety at man som sosialarbeider må se og forstå konteksten man jobber i, og hvilke føringer dette kan legge på arbeidet. Det handler om å ha en forståelse for forholdet mellom individet og samfunnet rundt, og det er helt sentralt i utførelsen av sosialt arbeid (Berg mfl. 2015, 26). Derfor må du som sosialarbeider i et fengsel også vite hva de innsatte løslates til ute i samfunnet, og ha kunnskap om hva som kreves av samfunnet på utsiden av de som løslates.

Også Johnson og Yanca (2010, 7) beskriver hvordan et individs behov må sees i sammenheng med sosiale systemer rundt individet. I følge Johnson og Yanca kan man ikke se individet alene og avskåret fra samfunnets krav eller de ulike sosiale systemer, som familie og lokalsamfunn. Nettopp dette med krav synes jeg er svært relevant for en sosialarbeider i fengsel, fordi sosialarbeideren må jobbe med den innsattes behov, den innsattes endring og rehabilitering, og ikke minst sette dette opp mot samfunnets krav. Samfunnets krav vil ikke bare påvirke den innsatte, men også sosialarbeiderens arbeid med den innsatte, og dette er viktig å være klar over. Som sosialarbeider er heller ikke du eller ditt arbeid avskåret fra omverdenen.

Sosialt arbeid har helt fra begynnelsen vært et handlingsrettet fag, som har arbeidet mot utvikling og endring hos mennesker (Levin 2004, 101). Dette betyr at en sosionom gjennom hele utdanningen har lært seg ulike teknikker og teorier som omhandler endring, og hvordan fremme dette. For en sosialarbeider er det viktig at klienten skal hjelpe seg selv, og sosialarbeidere skal derfor hjelpe klientene til å hjelpe seg selv (Levin 2004, 103). En slik kunnskap og praktisk tilnærming til en endring og endringsprosessen vil være svært nyttig å ta med seg inn i et fengsel hvor man jobber mot rehabilitering. Det vil kreve store endringer av de fleste innsatte, blant annet når det gjelder livsstil og kriminelle vaner, og det er derfor viktig å ha noen som kan mye om denne prosessen.

Enkelt sagt kan man si at i endring skal man hjelpe klienten fra et punkt til et annet (Levin 2004, 106). Ifølge Johnson og Yanca (2010, 34) har endringsprosessen fire faser: vurderingsfasen, planleggingsfasen, arbeidsfasen og til slutt evaluering. Kunnskap om hvordan en endringsprosess faktisk arter seg hos mennesker er nødvendig og en sosialarbeider vil i større grad kunne følge den innsatte skritt for skritt gjennom endringsprosessen, og også gjennom tilbakegang. Det å vite at en endringsprosess ikke bare går fremover, men også kan innebære tilbakefall, kan sies å være en del av helhetsperspektiver til sosionomer.

4.4.2 Å ARBEIDE GJENNOM RELASJONER

Sosialarbeidere jobber i relasjoner, med relasjoner og gjennom relasjoner (Levin og Ellingsen 2015, 112). Ifølge Drægebø m.fl. (2006, 28) så antar man at ethvert menneske utvikler seg og forandrer seg eller sider ved seg selv i samhandling med andre mennesker, og samhandling mellom mennesker fordrer relasjoner mellom mennesker. Relasjoner mellom ansatte og innsatte i et fengsel er kanskje spesielt viktig med tanke på de faktorer rundt relasjonen. Disse relasjonene kan virke motiverende og påvirke i en positiv retning. Gjennom slike relasjoner kan innsatte lære seg ulike sosiale ferdigheter, og de ansatte kan være en støtte og bistand for de innsatte.

Relasjoner mellom ansatte og innsatte er ikke en ukomplisert relasjon. Det er naturlig å ”legge seg på linje” med den man ønsker å skape en relasjon med. Dette kan bidra til å skape relasjonen, men kan virke mot sin hensikt da den ansatte i fengsel samtidig som man bygger relasjoner skal være klar i sitt språk og sine meninger når det kommer til holdninger angående kriminalitet (Drægebø m.fl. 2006, 33).

I en relasjon mellom innsatte og ansatte kan det bli vesentlig at den ansatte kan litt om den innsattes historie, og har kartlagt den innsatte. Dette kan føre til at man kan bygge opp under den innsatte positive sider og motivere arbeid med dette, og på den andre siden ta avstand fra kriminelle holdninger og tendenser. Et fengsel er en institusjon som fort kan skape en mentalitet om ”oss-dem”, og dette skal man være bevisst på og jobbe mot.

Sosionomer og sosialarbeider jobber primært med relasjoner og gjennom relasjoner (Levin 2004, 87). Relasjonsarbeidet til en sosionom kan være flere verktøy samtidig. En måte å bruke det på er som et analyseverktøy, å se og tolke personen gjennom relasjoner vedkommende har til andre. En annen måte er benytte seg av relasjoner som et

handlingsverktøy, altså å bruke relasjonen til den innsatte som et verktøy for å få den innsatte til igjen å endre noe i sine relasjoner eller annet (Levin 2004, 87).

En tidligere nevnt, sentral del for mange innsatte, er de pårørende og nettverket de har på utsiden av murene. Dette er relasjoner som er viktig å opprettholde for mange innsatte, men de kan behøve hjelp til dette. For det første kan det oppleves som vanskelig å opprettholde relasjoner når de har minimalt med muligheter for å kontakte de ettersom telefontider og besøkstider i et fengsel er regulert. For det andre kan det være vanskeligere ting som må snakkes om før relasjonen kan utvikle seg videre. Det kan være mye skam og andre følelser rundt det å sitte i fengsel. En miljøterapeut kan hjelpe de innsatte når det kommer til relasjoner, og kanskje gi dem trening og hjelp til hvordan opprettholde relasjoner, utvikle de videre, og ikke minst bidra med informasjon om hva som er sunne og gode relasjoner, og hva slags relasjoner som ikke er bra for en. I tillegg kan miljøterapeuter bidra til å styrke de innsattes ferdigheter når det gjelder å bygge opp nettverk.

4.5 UTFORDRINGER FOR EN SOSIONOM I FENGSEL

For en sosialarbeider vil det nesten alltid være en spenning mellom hjelp og kontroll, og makten som ligger i dette spenningsfeltet (Levin 2004, 116). Nesten overalt hvor det jobber sosialarbeidere vil det være en strukturell og assymetrisk makt i relasjonen mellom hjelper og klient, og dette vil kanskje være spesielt synlig i et fengsel. Det vil bare være en av partene som har et stort nøkkelknippe og en synlig alarm, det vil bare være en av partene som har tilgang til all informasjon i en database om den andre, og det vil bare være en part som kan bruke denne makten til å hjelpe den andre. I tillegg vil de ytre rammene for relasjonene som bygges være preget av tydelige maktstrukturer som ytre mur, gjerder, betjenter med tilgang til fysiske maktmidler og lignende. Dette kan være en utfordring for relasjonsarbeidet mellom en miljøterapeut og en innsatt, ikke minst i en endringsprosess.

En annen utfordring for en miljøterapeut med sosionombakgrunn i fengsel kan være spørsmålet om brukermedvirkning. Brukermedvirkning er et ideal man jobber mot og et begrep som har blitt lovfestet i flere lover som kan påvirke sosialarbeidere i deres arbeid (Ellingsen og Skjefstad 2015, 106). Brukermedvirkning kan sies et middel for å oppnå myndiggjøring, men dette er begge begreper som kan sies å være litt vanskelig å sikte mot i et

fengsel hvor du ikke en gang kan velge når du vekkes på morgenen eller når du skal gå ut for å få frisk luft. Dette betyr ikke at brukervedvirkning i et fengsel er uopnåelig, men det betyr at man som sosialarbeider må legge ned en innsats for å få det til i et system hvor brukervedvirkning ikke fremstår som en selvfølge.

Man kan også spørre seg hvordan det er å jobbe med rehabilitering som miljøterapeut med sosionombakgrunn et sted hvor ingen har spurt om å bli rehabilitert? Et høysikkerhetsfengsel er ingen vanlig rehabiliteringsinstitusjon hvor mennesker søker seg inn på bakgrunn av sin egen motivasjon til endring. Det kan være problem for en sosialarbeider å jobbe i et system hvor man overordnet jobber for å rehabilitere de som er inne i systemet, hvor alle kanskje ikke vil bli rehabilitert? Innsatte i norske fengsler har tross alt ikke spurt om å bli låst inne for å bli rehabilitert, men det er noe de er blitt dømt til. I slike tilfeller har jeg ingen tvil om at det vil være hardt å jobbe frem motivasjonen til endring hos mange, men en del ønsker nok å endre livsstil, og ser på fengsel som denne muligheten. For sosionomen vil det i slike tilfeller muligens handle like mye om å hjelpe de som ønsker hjelp, samtidig som man forsøker å motivere de umotiverte til endring uten å tvinge dette på dem. Selv om innsatte soner i institusjoner hvor det ikke er selvsagt med mye brukervedvirkning, kan nettopp dette være en måte å få til litt brukervedvirkning på, å la de innsatte selv bestemme når de ønsker endring.

4.6 TILBAKEFALL ETTER ENDT SONING.

Noe av målet med å straffe mennesker i Norge er at straffen skal motvirke nye straffbare handlinger og forebygge tilbakefall til ny kriminalitet (meld. St. 12 2014-2015, 33; Regjeringen 2016a). Å ha kunnskap om tilbakefall til kriminalitet etter endt soning eller løslatelse er viktig når det er snakk om rehabilitering og straffegjennomføring. Dette kan være kunnskap som hvem som statistisk sett oftest eller færrest får et tilbakefall etter soning.

Tilbakefall kan si noe om hvordan dagens straffegjennomføring fungerer, eller om det er noe som bør endres på (Andersen og Skarðhamar 2013, 24). Det er svært vanskelig å si noe om graden av tilbakefall når det kommer til ny kriminalitet etter løslatelse.

Andersen og Skarðhamar (2013, 27) har i sin artikkel sett på tilbakefall blant de som ble løslatt fra fengsel i 2005. Dette var i alt 5503 personer. De fant ut at de løp av det første året etter løslatelse begikk 34 % en ny forbrytelse som førte til en ny siktelse, og 25 % begikk en ny forbrytelse som førte til ny domfellelse, mens 20 % begikk en forbrytelse som brakte dem

tilbake i fengsel. Andersen og Skarðhamar har derfor i sin artikkel konkludert med at tilbakefallstallene faktisk er høyest blant de som er blitt løslatt fra fengsel, i forhold til de som tidligere har vært straffet på annen måte eller lignende (2013, 27).

I Norge finnes det ingen entydig måte å måle tilbakefall på, og tallene kan derfor variere fra 10 til 50 % avhengig av definisjoner, hvor lenge man måler og lignende (Andersen og Skarðhamar 2013, 28). Det er derfor vanskelig å slå fast hva som faktisk er graden av tilbakefall i Norge, men man kan slå fast at tilbakefall til kriminalitet finnes, og at det må forebygges bedre.

4.6.1 HVA SKAL TIL FOR Å HOLDE LØSLATTE UTE AV FENGSEL?

Innsatte har selv uttalt i mastergradavhandlingen ”Fengsel – forbryterskole eller rehabiliteringsanstalt?” (Alnæs 2006, 8) hvor viktig det er å ha bolig, utdanning og arbeid ved løslatelse for å unngå et liv med kriminalitet, men at det viktigste for dem var familie og forholdet til de rundt seg. De innsatte fortalte at de må forsones med seg selv, familie og nærmiljøet. Det er akkurat disse relasjonene jeg mener sosionomen kan bidra til å jobbe med, som vil kunne heve rehabiliteringen til et nytt nivå i fengslene. Den samme mastergradsavhandlingen har også konkludert med at lukkede fengsler, altså høysikkerhetsfengsler, fremstår som uegnet verktøy for å forhindre nye lovbrudd, mens de mer åpne fengslene har større rehabiliteringspotensiale. Dette er med på å underbygge utgangspunktet jeg hadde for denne oppgaven, nemlig at rehabilitering i høysikkerhetsfengsler kan bli bedre enn det er i dag, og sosionomer kan bidra inn i dette arbeid.

På bakgrunn av dette kan man dra konklusjoner som peker på at for å holde løslatte fra fengsel ute av fengsel i fremtiden, må man sammen med dem mens de er innsatte skape et godt utgangspunkt for og ved løslatelse. Med et godt utgangspunkt mener jeg at de må ha bolig, og noe å gjøre på dagtid for å opprettholde en struktur i hverdagen på utsiden av murene. Dette kan være arbeid, skole, studier eller lærlingplass. I tillegg må man jobbe med de relasjonene de innsatte ønsker å opprettholde og forbedre, slik at de relasjonene de ønsker å bevare er sterke ved løslatelse fra fengsel. Dette kan utgjøre en forskjell for de innsatte den dagen de slipper ut, kanskje kan det bidra til at de føler seg velkommen ut i samfunnet igjen og at de faktisk har avtjent sin straff.

5. REFLEKSJON OG OPPSUMMERING

Tittelen ”Hvem vil vi ha som nabo?” er fra min side ment litt samfunnskritisk fordi jeg har lagt merke til at i flere diskusjoner som omhandler straffer av kriminelle handlinger at veldig mange er for strengere straffer, og at veldig mange mener at norske innsatte har det for godt i fengsler. Jeg har lenge tenkt at dette er meninger basert på uvitenhet om hva som faktisk foregår i fengsel, og ikke minst hva som er meningen med straff. Jeg vil med tittelen min få mennesker i slike diskusjoner til å tenke på at innsatte en dag skal ut, og kanskje bli ens nabo. For hvem vil du ha som nabo, den innsatte som har blitt behandlet humant og bra i fengsel, som kanskje til og med har fått jobbet med egen endring? Eller den innsatte som fikk lengst mulig straff og ingen form for rehabiliteringsmuligheter i fengsel, og ble sluppet rett ut på gaten igjen?

Jeg har gjennom oppgaven forsøkt å vise at innsatte må ha innhold i soningen sin for å kunne endre seg, og ikke minst at dette er prosesser hvor jeg mener sosionomen har en naturlig tilhørighet. Prinsippene man jobber etter i kriminalomsorgen, sammen med tiltakene man allerede har i form av skole, enkelte programmer, arbeidsplassering og kurs viser at man vil forberede de innsatte best mulig for et godt liv på utsiden. Samtidig mener jeg det er viktig at man jobber mot positiv endring og økt selvfølelse i fengslene, slik at innsatte etter hvert kan kjenne seg trygge på at de kan bli gode naboer ved løslatelse. Og da kan kanskje også innsatte slippe å kjenne seg uønsket i samfunnet når de løslates. Mange innsatte har kanskje aldri lært hvordan man agerer som gode naboer, eller hvordan man i det hele tatt bor. For mange innsatte vil derfor soningen være en ideell bo-treningsarena med faste rammer. En miljøterapeut vil kunne bidra inn i en bo-trening med et større perspektiv på den innsatte og dens endring, og ikke minst opplæring i ulike temaer som hygiene, matlaging, sosial kompetanse og relasjonsbygging.

I et fengsel som i alle institusjoner hvor man jobber mot endring hos klienter eller brukere, må alle ansatte jobbe sammen for å bidra inn i endringsprosessen til de innsatte. Helsepersonell må hjelpe dem med den innsattes fysiske og psykiske helse, fengselsbetjenter må hjelpe dem praktisk med soning og soningsprogresjon og jobbe relasjonsbyggende, presten kan være en utenforstående samtalepartner, sjelesørger og trosfelle, lærerne på skolen skal hjelpe dem med læring, verksbetjenter som jobber på de ulike arbeidsplasseringene skal gi dem kompetanse. Hva skal en miljøterapeut gjøre et sted hvor det allerede jobber så mange som kan bidra til

rehabiliteringen? I mine øyne er det nettopp miljøterapeuter med sosionombakgrunn som skal hjelpe den innsatte å knytte alle disse faktorene sammen med livet på utsiden og relasjonene den innsatte har eller ønsker å få. I tillegg kan også miljøterapeuter sørge for at alle som jobber med de innsatte vet hva som er neste skritt, og hva man jobber mot.

Det er viktig å huske på at de innsatte ikke automatisk blir gode naboer av å sitte i et høysikkerhetsfengsel for så å slippe ut på gata etter noen år. Høysikkerhetsfengsler er kanskje de mest totalitære institusjonene vi har i Norge. Og disse totalitære institusjonene har flere hensikter med seg, de skal blant annet beskytte samfunnet mot mennesker man anser som farlige av flere grunner, samtidig som man skal rehabilitere de samme farlige menneskene til en smertefri retur til det samme samfunnet de en gang var for farlige til å være i. Dette er satt litt på spissen, men et fengsel kan faktisk sies å ha så motstridende funksjoner. Hvordan kan man egentlig jobbe rehabiliterende i en institusjon hvor din primære oppgave er å holde den du rehabiliterer borte fra det du rehabiliterer den til? Tilbakefallstallene som er nevnt tidligere i oppgaven sier at det går bra for noen løslatte, mens andre faller tilbake til levekår under pari og kriminelle løpebaner. Når vi vet at dette skjer, kan man egentlig si at rehabiliteringen i Norge er så bra? Dette samfunnsansvaret kriminalomsorgen har om å beskytte samfunnet mot farlige mennesker handler også om at de man slipper ut igjen fra fengsel ikke lenger skal være ”farlige”. Dette igjen betyr at man i fengselet som institusjon må jobbe fra dag én med de innsatte når det gjelder endring og rehabilitering, og forberedelse til løslatelse. For å få til dette på en bedre måte enn man gjør i dag mener jeg absolutt at miljøterapeuter med sosionombakgrunn har noe å bidra med. Helhetsperspektivet til en sosionom kan gjøre at man får et mer helhetlig syn på soningen og dermed en bedre endringsprosess.

Da jeg startet arbeidet med denne oppgaven var jeg sikker på to ting. Det ene var at kriminalomsorgen virkelig trenger flere sosionomer inn i arbeidet de gjør, enten det var flere sosialkonsulenter eller flere miljøterapeuter. Jeg var helt sikker på at vi som sosionomer virkelig har noe å bidra med. Det andre var at norsk kriminalomsorg rehabiliterer. Jeg så ikke nødvendigvis fengsler som forbryterskole.

Nå som arbeidet med oppgaven er ferdig er jeg bare sikker på én av disse tingene. Det er at kriminalomsorgen trenger flere sosionomer med den kompetansen vi innehar. Sosionomer kunne gjort mye arbeid for å få til en mer helhetlig soning for de innsatte, ved siden av den viktige jobben fengselsbetjenter gjør. At fengsler rehabiliterer er jeg derimot ikke så sikker på

lenger. Jeg synes at tilbakefallstallene, de tallene man faktisk vil forebygge gjennom rehabilitering, er veldig høye. Kan man i det hele tatt skryte av at man rehabiliterer når så mange får nye dommer på seg etter løslatelse? Jeg synes egentlig ikke det. Det jeg er sikker på nå er at rehabiliteringen i norske fengsler kan bli bedre, med sosionomer på laget. Sosionomer har en bred kompetanse å ta med seg inn i arbeidet som kan gagne alle innsatte som er åpen for endring og motiverte. I tillegg kan en sosionoms kompetanse om motivasjon også brukes til å forsøke og motivere de umotiverte.

Rett før jeg startet arbeidet med oppgaven skjedde det noe kriminalpolitisk. Regjeringen kom med et forslag som kunne øke maksimumsstraffen i Norge opp mot 30 og 40 år, i motsetning til dagens lengste straff på 21 år (Regjeringen 2016b). Dette er i mine øyne å gå i motsatt retning av hva god rehabilitering er og ikke minst gjøre grunnlaget for innsatte til å bli gode naboer, dårligere. Jeg mener derfor at det er viktigere enn noen gang å stå fast ved de verdiene norsk kriminalomsorg er bygget på, og jobbe videre ut fra disse med sosionomer som miljøterapeuter på laget.

LITTERATURLISTE

Alnæs, Øyvind. 2006. *Fengsel-forbryterskole eller rehabiliteringsanstalt. Slik de innsatte opplever det*. Oslo: Kriminalomsorgens utdanningscenter KRUS.

Andersen, Synøve Nygaard og Torbjørn Skarøhamar. 2013. "Å måle gjentatt kriminalitet - hvem, hva og når?". *Samfunnspeilet* 3:24-29.

Benko, Jessica. 2015. The radical humaneness of Norway's Halden Prison. *The New York Times Magazine*. <https://www.nytimes.com/2015/03/29/magazine/the-radical-humaneness-of-norways-halden-prison.html> (23.04.2017).

Berg, Berit, Ingunn T. Ellingsel, Irene Levin og Lise Cecilie Kleppe. 2015. "Hva er sosialt arbeid". I *Sosialt arbeid, en grunnbok*, red. Ingunn T. Ellingsen, Irene Levin, Berit Berg og Lise Cecilie Kleppe. Oslo: Universitetsforlaget.

Dalland, Olav. 2014. *Metode og oppgaveskriving*. 5. Utgave. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Drægebø, Heidi (red), Doris Bakken, Torbjørn Eriksen, Øyvind Johannessen, Lise Myrland, Erik Riisnes og Lars Øster. 2006. *Miljøarbeid i fengsel*. Kriminalomsorgens utdanningssenter KRUS.

Ellingsen, Ingunn T. Og Nina Schiøll Skjefstad. 2015. "Anerkjennelse, myndiggjøring og brukermedvirkning". I *Sosialt arbeid, en grunnbok*, red. Ingunn T. Ellingsen, Irene Levin, Berit Berg og Lise Cecilie Kleppe. Oslo: Universitetsforlaget.

Ellingsen, Ingunn T., Irene Levin, Berit Berg og Lise Cecilie Kleppe. 2015. *Sosialt arbeid, en grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget.

Fellesorganisasjonen. 2015. *Yrkesetisk grunnlagsdokument for barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsvitere*. Oslo: Fellesorganisasjonen.

Fra Halden til Attica. 2017. Vist på NRK 2 06.03.2017.

Friestad, Christine og Inger Lise Skog Hansen. 2004. *Levekår blant innsatte*. Oslo: FAFO.

Gustavsen, Øyvind. 2013. *7 av 10 selvmord i fengsel skjer i varetekt*.

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/7-av-10-selvmord-i-fengsel-skjer-i-varetekt/a/10110878/> (02.04.2017).

Hjelmeland, Inger. 2007. *Miljøterapi i forvaringsanstalter. En kvalitativ empirisk analyse av miljøterapeuters erfaringer med miljøterapi i forvaringsanstalter*. Oslo: Høgskolen i Oslo.

Innst. S. Nr. 169. 2008-2009. *Innstilling frå justiskomiteen om straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn (kriminalomsorgsmelding)*.

Johnson, Louise C. Og Stephen J. Yanca. 2010. *Social work practice, a generalist approach*. 10. Utgave. Boston: Allyn and Bacon.

Kriminalomsorgen, a. Ukjent dato. *Organisering*.

<http://www.kriminalomsorgen.no/organisering.237901.no.html> (28.03.2017).

Kriminalomsorgen, b. Ukjent dato. *Oppgaver og mål*.

<http://www.kriminalomsorgen.no/oppgave-og-maal.237900.no.html> (28.03.2017).

Kriminalomsorgen, c. Ukjent dato. *Straff i fengsel*.

<http://www.kriminalomsorgen.no/straff-i-fengsel.237611.no.html> (01.03.2017).

Kriminalomsorgen, d. Ukjent dato. *Type fengsel og sikkerhet*.

<http://www.kriminalomsorgen.no/type-fengsel-og-sikkerhet.237877.no.html>

(01.03.2017).

Levin, Irene. 2004. *Hva er sosialt arbeid?* Oslo: Universitetsforlaget.

Levin, Irene og Ingunn T. Ellingsen. 2015. ”Relasjoner i sosialt arbeid”. I *Sosialt arbeid, en grunnbok*, red. Ingunn T. Ellingsen, Irene Levin, Berit Berg og Lise Cecilie Kleppe. Oslo: Universitetsforlaget.

Lov av 18.mai 2001 nr. 21 lov om gjennomføring av straff (straffegjennomføringsloven).

Meld. St. 12 (2014-2015). *Utviklingsplan for kapasitet i kriminalomsorgen*. Det kongelige justis- og beredskapsdepartement.

Regjeringen, a. 2016. *Tilbakeføring og forebygging*. <https://www.regjeringen.no/no/tema/lov-og-rett/kriminalomsorg/innsikt/tilbakeforing-og-forebygging/id2350865/> (28.03.2017).

Regjeringen, b. 2016. *Regjeringen vil redusere ”kvantumsrabatten” i straffesaker*.

<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/regjeringen-vil-reducere-kvantumsrabatten-i-straffesaker/id2524873/> (19.04.2017).

Revoll, Mathias Killengreen. 2016. ”Levekår før og under soning av fengselsstraff – innsatt og utsatt”. *Samfunnsspeilet* 2:3-7.

Shulman, Lawrence. 2003. *Kunsten å hjelpe individer og familier*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Skårderud, Finn og Bente Sommerfeldt. 2013. *Miljøterapi boken. Mentalisering som holdning og handling (MBT-M)*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

St.meld.nr.37 (2007-2008). *Straff som virker-mindre kriminalitet-tryggere samfunn*. Det kongelige justis- og politidepartement.

Kandidatnummer: 524

Vollan, Marianne. 2016. "Mot normalt?. Normalitetsprinsippet i norsk straffegjennomføring".
Tidsskrift for strafferett 4:447-461. Doi; [10.18261/issn.0809-9537-2016-04-06](https://doi.org/10.18261/issn.0809-9537-2016-04-06)